

ΟΜΥΛΟΣ

ΓΗ - ΣΙΤΑΡΙ - ΑΛΕΥΡΙ - ΨΩΜΙ

ΤΟΥ ΠΑΠΠΑ

Ενα ζωντανό μουσείο στη Λάρισα

ΚΕΙΜΕΝΑ:

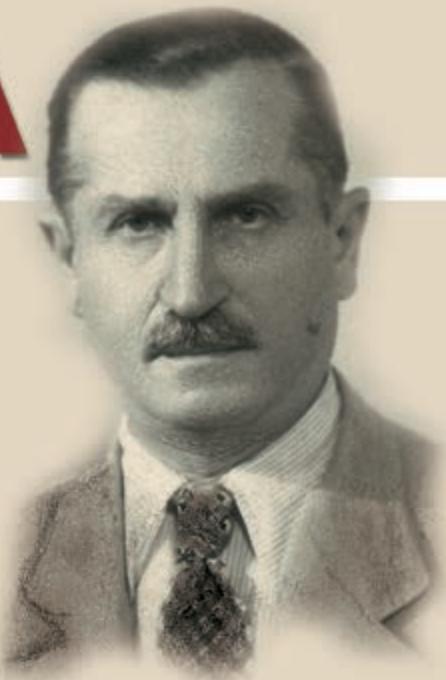
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΧΑΤΖΗΓΩΓΑΣ,
Μηχανολόγος Μηχανικός
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΑΓΟΣ, Αρχιτέκτων
ΦΩΤΙΟΣ ΠΑΠΠΑΣ, Επιχειρηματίας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ:

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΦΩΤΙΟΥ ΠΑΠΠΑ

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΓΗΣ, ΣΙΤΑΡΙ,
ΑΛΕΥΡΙ ΣΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ

Όνταν για πρώτη φορά διασκίζει κανείς τη Θεσσαλική πεδιάδα εντυπωσιάζεται. Καμιά άλλη περιοχή της Ελλάδας δεν προσφέρει στα μάτια του ταξιδιώτη τέτοιες απέραντες επιπέδες εκτάσεις, τόσο ανοιχτούς και ομοιόμορφους ορίζοντες. Κι ενώ αρχικά έχει κανείς την αίσθηση, ότι είναι κυκλωμένος από τοπίο κουραστικό και μονότονο, πολύ γρήγορα διαπιστώνει, ότι το πράσινο του χειμώνα και της άνοιξης, το κίτρινο του καλοκαιριού, το καφετί του φθινοπώρου, δεν έχουν σχεδόν ποτέ τις ίδιες αποχρώσεις, διαφέρουν - έστω και λίγο - από χωράφι σε χωράφι, από καλλιέργεια σε καλλιέργεια, από λοφοπλαγιά σε λοφοπλαγιά. Είναι ένα πάζλ χρωμάτων και σχημάτων πολύπλοκο, συναρπαστικό, με αναρίθμητες χρωματικές εναλλαγές και διαβαθμίσεις, σαν ένα απέραντο γεωμετρικό χαλί, που υφαίνεται κάθε εποχή του χρόνου από τον αργαλειό του Θεσσαλικού κάμπου. Είναι όμορφη η Θεσσαλική πεδιάδα και ταυτόχρονα η μεγαλύτερη και πιο εύφορη της χώρας, ένας πραγματικός σιτοβολώνας, που στα εδάφη του καλλιεργούνται δημητριακά ήδη

Ο ΦΩΤΗΣ ΠΑΠΠΑΣ, ιδιοκτήτης του Μύλου από το 1918, όπου ο Μύλος έρχεται στην αποκλειστική ιδιοκτησία της οικογένειας Παππά.

από την 7η π.Χ. χιλιετία. Σ' αυτή τη μακρόχρονη διαδρομή, από τους προϊστορικούς χρόνους ως τις μέρες μας αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν διαδοχικά όλες οι τεχνικές καλλιέργειας της γης, συγκομιδής των σιτηρών και παραγωγής του τελικού προϊόντος.

Αν προσπαθούσαμε ν' αντιληφθούμε όλη αυτή την εξέλιξη μέσα από εικόνες, θα βλέπαμε στα πρώτα στάδια τον προϊστορικό άνθρωπο να σκάβει μόνος του τη γη με κάποιο αυτοσχέδιο ξύλινο εργαλείο. Θα τον βλέπαμε μετά να καλλιεργεί τη γη με το αλέτρι, που αρχικά έσπρωχνε ο ίδιος και αργότερα τα ζώα. Στη συνέχεια, και για πολλές χιλιάδες χρόνια, οι εικόνες ελάχιστα θα μεταβάλλονταν. Είναι εικπληκτικό, αλλά η διαδικασία καλλιέργειας της γης παρέμεινε αναλλοίωτη σχεδόν μέχρι τις μέρες μας. Μόλις μερικές δεκάδες χρόνια πριν άρχισε η εκμηχάνιση των καλλιεργειών με την εμφάνιση του τρακτέρ και των άλλων γεωργικών μηχανημάτων.

Ανάλογη περίπου υπήρξε η εξελικτική πορεία και ως προς την αλευροποίηση των σιτηρών. Τα πρώτα κειροκίνητα εργαλεία που εφεύρε ο άνθρωπος για την αποφλοίωση, τον τεμαχι-

Ο Μύλος του Παππά

Ο Μύλος του Παππά και ο Δήμος Λάρισας

Όταν βλέπεις από το λόφο του Φρουρίου τις τελευταίες ακτίνες του ηλίου να πέφτουν πάνω στο βιομηχανικό συγκρότημα του "Μύλου του Παππά" με φόντο τον χιονισμένο Όλυμπο και τον Κίσσαβο αντικρίζεις μια πολύ μεγάλη δημιουργία του πα-ρελθόντος με εικαστικές διαστάσεις... Φαντάζεσαι τον Βιομήχανο εκείνο, τον άνθρωπο που έχει εκλείψει στις μέρες μας... Τον τύπο του αστού εμφορούμενο από ανθρωπιστικά ιδεώδη σημιλεμένου από βαθιά μόρφωση που τόκιζε στο μέλλον.

Στην κατηγορία του αστικού βιομηχανικού ουμανισμού τοποθετείται ο Μύλος έργο προικισμένων με ταλέντο αρχιτεκτόνων και μηχανικών στις αρχές της δεκαετίας του '20.

Ο Δήμος Λάρισας που στην κυριότερά του ανήκει ο Μύλος του Παππά, ονειρεύεται ένα χώρο μια κυψέλη πολιτισμού οράματα λόγου

- ήχων - ρυθμών - μουσικής - χρωμάτων που σε λίγο θα αρχίσουν να υλοποιούνται, να γίνονται φως, παρακαταθήκη.

Ένας χώρος σκηνογραφία ονείρων, που θα είναι ευλογία και ευδοκία για το μέλλον μέσα

στην αλήθεια που πηγάζει από τα νάματα της δημιουργίας.

Σύντομα ο Μύλος του Παππά θα ανοίξει τις φτερωτές της φαντασίας για να αλέσει το σιτάρι των ονείρων, προσπίστος και ανοικτός στα παιδιά της πόλης και όχι μόνο, ένα εργαστήρι για το μέλλον που απαιτεί, πάθος και αφοσίωση, αρετές με τις οποίες εμφορείται η Δημοτική Αρχή.

Το μεγάλο ταξίδι προς τον πολιτισμό έχει αρχίσει.

Ο Μύλος του Παππά
εγκαινιάστηκε το 1927,
και αφού για δεκαετίες
το σιτάρι του Θεσ-
σαλικού κάμπου, της γης
του Μ. Καραγάτση έγινε
ψωμί, έσβησε για να
ανοίξει ένα άλλο
κεφάλαιο στον
Πολιτισμό της πόλης.

Πάνος Σάπκας

Αντιδήμαρχος Πολιτισμού και Νεολαίας

σμό και την αλευροποίηση των σιτηρών ήταν οι **τριπτήρες παλινδρομικής κίνησης**, τα **γουδιά** και οι **χειρόμυλοι περιστροφικής κίνησης**. Τα εργαλεία αυτά από τα προϊστορικά και ιστορικά χρόνια μέχρι τη δεκαετία του 1960 χρησιμοποιούντο στη Θεσσαλία και παρέμεναν σχεδόν απαράλλαχτα.

Ήδη όμως τα χειροκίνητα ατομικά εργαλεία αδυνατούσαν να καλύψουν τις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες των κοινωνικών συνόλων. Νέοι τρόποι αξιοποίησης των σιτηρών έπρεπε να εφευρεθούν, λιγότερο κοπιώδεις και αποδοτικότεροι, με κινητήρια ενέργεια που θα προμήθευε η φύση. Τέτοια φυσική κινητήρια ενέργεια μόνον από το νερό και τον αέρα μπορούσε να προέλθει. Τα νερά από τις πηγές, τα ρέματα και τα ποτάμια αφθονούσαν στη Θεσσαλία, τόσο στα ορεινά όσο και στα πεδινά. Έτσι, ήδη από τη ρωμαϊκή αρχαιότητα αναπτύχθηκε στον ηπειρωτικό ελλαδικό χώρο, και φυσικά στη Θεσσαλία, ένα ευρύ-τατο δίκτυο νερόμυλων, που λειτουργήσαν μέχρι τα μέσα σχεδόν του 20ου αιώνα. Κτίσματα με απλή λίθινη κατασκευή οι νερό-μυλοι, υπήρχαν σε κάθε περιοχή της Θεσ-σαλίας

που διέθετε νερά.

Σε αντίθεση με τους νερόμυλους, απουσίαζαν εντελώς οι ανεμόμυλοι, πράγμα βέβαια που οφείλεται στην έλλειψη επαρκούς αιολικής ενέργειας στην ευρύτερη περιοχή του Θεσσαλικού κάμπου. Στα νησιά των Βορείων Σποράδων όμως, όπου υπερτερούσε η αιολική ενέργεια, ήταν φυσικό να αναπτυχθούν οι ανεμόμυλοι. Μοναδική γνωστή περίπτωση εμφάνισης ανεμόμυλου στην ηπειρωτική Θεσσαλία είναι στην τοποθεσία **"Ανεμόμυλος"**, σε λόφο εκτεθειμένο στους ανέμους, στα Αμπελάκια της Λάρισας. Ο μύλος αυτός που πρέπει να λειτουργήσει μετά τα μέσα του 18ου αιώνα, εξακολουθεί ακόμη να βρίσκεται ερειπωμένος στην αρχική του θέση. Προσπάθειες για λειτουργία ανεμόμυλου έγιναν στην περιοχή Ελασσόνας, χωρίς όμως επιτυχία. Μόνον στις υπώρειες του Δυτικού Ολύμπου, στον Κοκκινοπόλο, λειτουργήσει ανεμόμυλος κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, μέχρι τις πρώτες του 20ου, σύμφωνα με μαρτυρίες των Γ. Αδάμου και Ν. Κόκολη. Οι ανάγκες βέβαια των ανθρώπων συνεχώς αυξάνονται, η τεχνολογία εξελίσ-

Αποψη του Μύλου Παππά από το λόφο του Φρουρίου, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Διακρίνονται οι κατεστραμμένες από τον βομβαρδισμό αποθήκες στην γωνία των οδών Γεωργιάδου και Διονυσίου.

Αρχείο Αντ. Γαλερίδη

σεται, νέες κινητήριες δυνάμεις κάνουν την εμφάνισή τους και αφαιρούν την αποκλειστικότητα από τις δυνάμεις της φύσης, το νερό και τον αέρα. Οι νερόμυλοι της Θεσσαλίας άντεξαν για αρκετά χρόνια στην εισβολή της βιομηχανικής επανάστασης, σιγά - σιγά όμως οι μυλόπετρές τους έπαψαν να γυρίζουν...

Ο ΜΥΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΠΑ

Ο 20ος αιώνας αποτελεί για τη χώρα την απαρχή μεγάλων μεταβολών σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής. Στη Θεσσαλία ειδικότερα σημειώθηκαν μεγάλες πληθυσμιακές μετακινήσεις, διαρθρωτικές μεταβολές στο καθεστώς της γαιοκτησίας με απαλλοτριώσεις των τσιφλικιών και μεγάλες μεταβολές στην τεχνική των καλλιεργειών με ευρύτατη χρήση λιπασμάτων και γεωργικών μηχανημάτων. Αποτέλεσμα όλων αυτών των εξελίξεων είναι τόσο η αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων, όσο και κυρίως η κατα-

κόρυφη αύξηση της στρεμματικής απόδοσης. Είναι χαρακτηριστικό, ότι ενώ η μέση στρεμματική απόδοση σιτηρών το 1927 ήταν 73 κιλά, το 1971 είχε ανέλθει στα 224! Η εκρηκτική αυτή αύξηση στον όγκο παραγωγής των σιτηρών είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την ανάλογη αύξηση των αναγκών της αλευροποιίας. Έτσι το 1920 λειτουργούσαν στη Θεσσαλία 411 αλευρόμυλοι, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων (94%) ήταν μικρές επιχειρήσεις που απασχολούσαν από 1-5 εργαζομένους, το 5% απασχολούσε από 6-25 και μόνον το 1% απασχολούσε πάνω από 25 εργαζομένους. Ανάμεσα σ' αυτές τις ελάχιστες μεγάλες μονάδες, ξεχωριστή ήταν η ιστορική πορεία που διέγραψε ο "Μύλος του Παππά", στη Λάρισα.

Τα πρώτα "αθώα βήματα" της επιχειρηματικής δραστηριότητας του μύλου ξεκίνουν γύρω στα μέσα του 19ου αιώνα. Ήταν τότε, που ο μύλος λειτουργούσε ως πετρόμυλος, με την επωνυμία "Παππάς - Κουτσαγγέλης", στη συνοικία "Ταμπάκια".

Εκεί λοιπόν, δίπλα στην όχθη του Πηνειού ποταμού, λειτουργούσε ο μύλος με ατμομηχανή που τροφοδοτείτο με ξύλα και λιγνίτη. Αργότερα αποχωρεί από την επιχείρηση ο Κουτσαγγέλης και υπεισέρχεται ο Σκαλιώρας, που μαζί με τον Κωνσταντίνο Παππά συνεχίζουν τη λειτουργία του μύλου.

Ο Μύλος του Παππά

Η απελευθέρωση της Θεσσαλίας το 1881 από την τουρκική κατοχή σηματοδοτεί την αλματώδη ανάπτυξη της λειτουργίας του μύλου. Η Εθνική Τράπεζα χρηματοδοτεί το 1899 το Μύλο με το σημαντικό για την εποχή ποσό των 210.000 δραχμών. Με την οικονομική ισχυροποίησή του ο Μύλος εισάγει από την Ευρώπη τη νέα τεχνολογία, της άλεσης του σίτου με κυλινδρομηχανές. Ο Μύλος κινείται πλέον από υπερσύγχρονη ατμομηχανή, την πρώτη που εμφανίζεται στην περιοχή. Η επιλογή της ατμομηχανής, που για την εποχή εκείνη αποτελούσε μεγάλο τεχνολογικό άλμα, ήταν η μόνη ενδεδειγμένη. Άφ' ενός γιατί στην επίπεδη περιοχή που λειτουργούσε ο μύλος, δεν προσφέρετο η δύναμη των νερών του Πηνειού για υδροκίνηση και μάλιστα γι' αυτό το μέγεθος του Μύλου και αφ' ετέρου γιατί η πετρελαιομηχανή δεν είχε βρει ακόμη εφαρμογή.

Ο Μύλος του Παππά λοιπόν αποτελεί σημείο

μηχανή και αργότερα με μηχανή πετρελαίου (ντίζελ), κάνει δυνατή την μεγάλη ανάπτυξη των εγκαταστάσεων με πολλά μηχανήματα και υψηλές αποδόσεις. Η συνοπτική απαρίθμηση των σημείων αυτών είναι ένα μικρό δείγμα των συνεπειών, που με την παρουσία του επέφερε ο μύλος του Παππά σε τοπική κλίμακα, καθώς έδωσε ώθηση στην μακαρονοποΐα με την παραγωγή ποιοτικού σιμιγδαλιού και αυτό με τη σειρά του επηρέασε τις καλλιεργούμενες ποικιλίες σίτου στην περιοχή. Ακόμα ο Μύλος ανταποκρίθηκε στις αυξημένες απαιτήσεις σε αλεύρι και σε ψωμί, καθώς ήταν σε θέση να παράγει προϊόντα ποιοτικά εφάμιλλα των εισαγομένων για την ξαχαροπλαστική και την παρασκευή "λευκού άρτου πολυτελείας". Σε τεχνικό επίπεδο εξάλλου ο Μύλος έχει λειτουργήσει πρωτοποριακά με την ανεπτυγμένη τεχνολογία που χρησιμοποίησε στην παραγωγή (ηλεκτροφωτισμός, σύγχρονες εγκαταστάσεις και μηχανήματα). Μέσα στα

Τα πρώτα "αθώα βήματα" της επιχειρηματικής δραστηριότητας του μύλου ξεκινούν γύρω στα μέσα του 19ου αιώνα. Ήταν τότε, που ο μύλος λειτουργούσε ως πετρόμυλος, με την επωνυμία "Παππάς - Κουτσαγγέλης", στη συνοικία "Ταμπάκικα".

αναφοράς για την πόλη της Λάρισας, αφού ανήκει στην κατηγορία των βιομηχανικών μύλων, που πρωτοεμφανίσθηκαν στη Θεσσαλία στα τέλη του 19ου αιώνα. Με την έναρξη της λειτουργίας των βιομηχανικών μύλων ο ρόλος των μικρών μύλων αποδυναμώνει και μαζί αλλάζουν οι πελατειακές σχέσεις και οι συνθήκες εργασίας.

Έτσι Α). Ο νέος τύπος μύλου δεν αλέθει μόνο ντόπια σιτάρια αλλά με την πολύ μεγάλη παραγωγική δυνατότητά του επεξεργάζεται μεγάλες ποσότητες εισαγόμενου τύπου.

Β). Οι ρυθμοί παραγωγής και το υψηλό κό-στος των μηχανημάτων επιβάλλουν αξιοποίηση των εγκαταστάσεων σε δυο και τρεις βάρδιες εργαζομένων, που φθάνουν σε πε-ρίοδο αικμής τους 70 εργάτες και υπαλλήλους στον μύλο του Παππά.

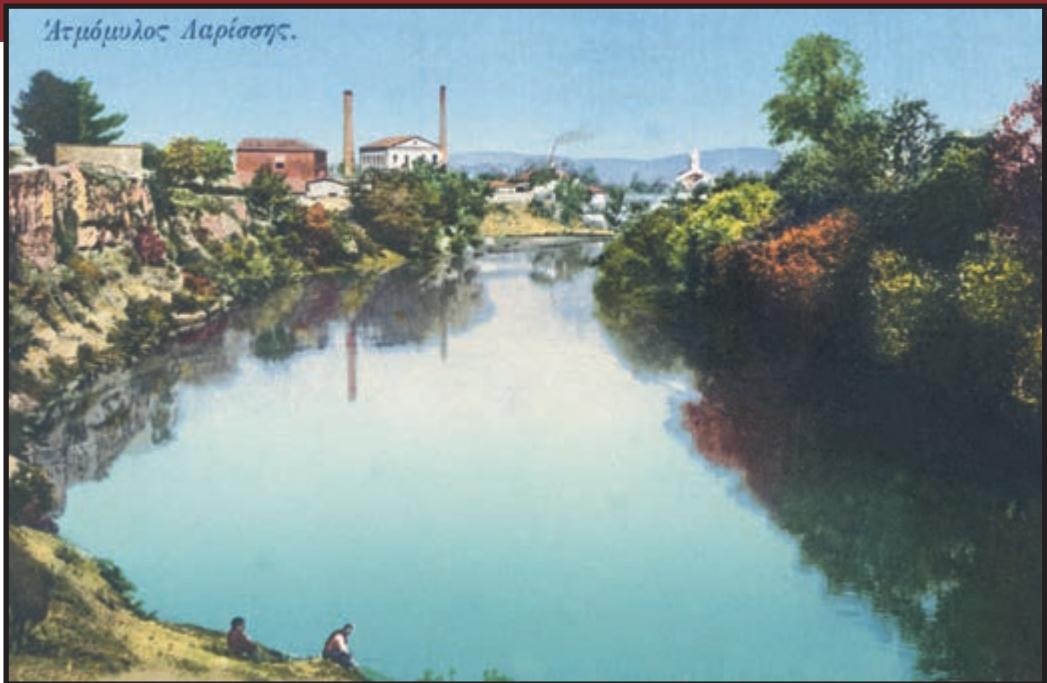
Γ). Ο μικρός παραγωγός δεν περιμένει πλέον στο μύλο για να πάρει το αλεύρι από το δικό του σιτάρι αλλά πουλάει τη σοδειά του στον έμπορο ή την παραδίδει στο μύλο και παίρνει έτοιμο αλεύρι από αυτόν.

Δ). Η κίνηση του μύλου, αρχικά με ατμο-

εκατό και πλέον χρόνια ύπαρξής του, έχει να παρουσιάσει μια μοναδική πληρότητα των τεχνικών εξελίξεων που εμφανίστηκαν στον τομέα της αλευροβιομηχανίας. Ξεκίνησε σαν ατμόμυλος με μυλόπετρες, μετατράπηκε σε κυλινδρόμυλο, απέκτησε πετρελαιοκίνηση και αργότερα ηλεκτροκίνηση, εξοπλίστηκε με τα πιο σύγχρονα μηχανήματα της εποχής του για την παραγωγή αλεύρων και επέκτεινε τις εγκαταστάσεις του, φθάνοντας σε επίπεδο παραγωγής 90 τόνων/24ωρο. Την εξέλιξη αυτή παρακολουθούν από κοντά και άλλοι αλευρόμυλοι της Θεσσαλίας, όπως ο μύλος των αδελφών Λούλη, του Κ. Ρήγα, του Μ. Αποστολίδη και των αδελφών Γκλαβάνη στο Βόλο, ο μύλος του Π. Χατζηδημούλη και των αδελφών Σαμουλαδά στον Τύρναβο και άλλοι.

Ο ΜΥΛΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1912

Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων του 1912-13 ο Μύλος προσφέρει εθνικές υπηρεσίες, τροφοδοτώντας με άλευρα όλους τους επιταγμένους φούρνους της Θεσσαλίας

για παραγωγή κουραμάνας και γαλέτας. Το 1918 είναι μια άτυχη χρονιά για το Μύλο. Καταστρέφεται ολοσχερώς από πυρκαϊά που προκλήθηκε από τα ξένα στρατεύματα της εποχής τους Γάλλους και Σενεγαλέζους. Ταυτόχρονα όμως επέρχεται και μια σημαντική μεταβολή στο ιδιοκτησιακό καθεστώς της εταιρίας. Ο Σκαλιώρας αποσύρεται, το μερίδιό του αγοράζει έναντι 210.000 δραχμών ο νεαρός ακόμη τότε **Φώτιος Παππάς**.

Ο Φώτιος Παππάς ήταν ανηψιός του εκ των ιδρυτών της επιχείρησης **Κωνσταντίνου Παππά** και εργαζόταν στο μύλο του θείου του από ηλικίας 12 ετών, τελειώνοντας ταυτόχρονα το Γυμνάσιο και την Εμπορική Σχολή του Βόλου. Οι τύχες του Μύλου λοιπόν περιέρχονται στον Φώτιο Παππά σε ποσοστό 55% και στον εξάδελφο του **Μιχαήλ Παππά** (γιο του Κωνσταντίνου) σε ποσοστό 45%.

Οι δυο εξάδελφοι εξασφαλίζουν την οικονομική βιοήθεια της Εθνικής Τράπεζας αλλά και εισαγωγέων σίτου της εποχής, όπως ο οίκος "Χασών" της Θεσσαλονίκης. Με τις βιοήθειες αυτές πραγματοποιούν σημαντικές επενδύσεις και δημιουργούν τον νέο αυτόματο βιομηχανικό κυλινδρόμυλο, που αρχίζει να λειτουργεί το 1924 με υπερσύγχρονες αλεστικές μηχανές του Γερμανικού οίκου **AMME - LUTHER**, ανεβάζοντας έτσι την ημερήσια δυναμικότητα αλέσεως στους 35

Αποφη των Μύλων Τσιμπούκη και Παππά από την αριστερή όχθη του Πηνειού, κατά τον ρου του ποταμού, περίπου απέναντι από το Νοσοκομείο (αρχές 20ου αιώνα, μεταξύ 1902-1910). Αρχείο Αντ. Γαλερίδη

τόνους. Η επιλογή του γερμανικού κατασκευαστικού οίκου δεν ήταν τυχαία αφού η **AMME-LUTHER** είχε αναλάβει μέχρι τότε σε όλη την Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες των Βαλκανίων την εγκατάσταση μεγάλων αλευρόμυλων. Στα σχέδια του Μύλου που διασώζονται από το 1927 σε μεγάλο βαθμό, καταδεικνύεται με μεγάλη λεπτομέρεια η πιστοτήτη με την οποία ο γερμανικός οίκος πραγματοποίησε την συνολική εγκατάσταση της πολύπλοκης νέας τεχνολογίας. Για την ιστορία αναφέρουμε, ότι στις εγκαταστάσεις του νέου εξοπλισμού περιλαμβάνονταν 10 διπλές κυλινδρομηχανές, 5 οριζόντια κόσκινα, σιμιγδαλομηχανές, καθώς και όλες οι λειτουργίες ενός σύγχρονου τμήματος καθαριστηρίου σίτου και τμήματος αποθήκευσης αλεύρων.

Για τη στέγαση όλων αυτών των μηχανολογικών εξοπλισμών είναι απαραίτητη η προσθήκη νέων κτιριακών εγκαταστάσεων κι έτσι ο μύλος επεκτείνεται καθ' ύψος και αποκτά τη μορφή του πενταόροφου κτιρίου, που είναι γνωστό και διατηρείται ως σήμερα.

Ο Μύλος του Παππά

Εκτός όμως από τον εκσυγχρονισμό του μηχανολογικού του εξοπλισμού, ο Μύλος του Παππά διαθέτει και άλλο ένα συγκριτικό πλεονέκτημα. Είναι η στρατηγική γεωγραφική του θέση στη Λάρισα, που του επιτρέπει να έχει άμεση πρόσβαση στην μεγαλύτερη σιτοφόρο πεδιάδα της χώρας, όπου επιπλέον παράγεται και η καλύτερη ποιότητα σικληρού σιταριού, γνωστή με την ονομασία "ντεβές". Από το σιτάρι αυτό παράγει ο μύλος άριστης ποιότητας άλευρα και σιμιγδάλι, που χρησιμοποιείται ως πρώτη ύλη στη βιομηχανία ζυμαρικών. Ο ταπεινός λοιπόν πετρόμυλος του 19ου αιώνα έχει μεταμορφωθεί, χάρη στις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες των ιδιοκτητών του, σ' έναν υπερσύγχρονο κυλινδρόμυλο, που τροφοδοτεί με άλευρα υψηλής ποιότητας τις μεγαλύτερες βιομηχανίες ζυμαρικών στον Πειραιά, στην Πάτρα, στην Καβάλα και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας. Για να διασφαλισθεί μάλιστα η υψηλότερη ποιότητα των προϊόντων και η καλύτερη δυνατή λειτουργία των καινούργιων μηχανημάτων, την εποπτεία μέχρι το 1931 έχει αναλάβει γερμανός αρχι-μυλωνάς, που είχε φροντίσει να αποστείλει ο γερμανικός κατασκευαστικός οίκος.

Ο Φώτης Παππάς δεν σταματάει τις προσπάθειες εκσυγχρονισμού του μύλου. Έτσι το 1937 η αρχική ντιζελομηχανή KRUPP ισχύος 140 ίππων, αντικαθίσταται με νεώτερη διπλάσιας ιπποδύναμης (310 ίππων). Το 1942 σημειώνεται νέα μεταβολή στο επιχειρηματικό καθεστώς της εταιρίας: ο Μιχάλης Παππάς πουλάει το μερίδιο του στον Φώτη Παππά, που μετά από τόσα αλλεπάλληλα συνεταιριστικά σχήματα, αναλαμβάνει μόνος του τα ηνία της επιχείρησης. Τίποτε δεν φαίνεται ικανό να ανακόψει την ανοδική πορεία και την πανελλήνια αίγλη του Μύλου του Παππά.

Και τότε ξεσπά ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Κατά την διάρκεια των πρώτων μηνών του πολέμου με τους Ιταλούς, ο μύλος επιτάσσεται από τον Ελληνικό στρατό και προσφέρει γι' αυτόν τις υπηρεσίες του. Στη συνέχεια καταλαμβάνεται από τους Ιταλούς και υφίσταται μεγάλες λεηλασίες. Κατά τη διάρκεια του πολέμου ο μύλος βομβαρδίζεται επανειλημμένα, οι ζημιές είναι μεγάλες, μετά όμως από κάθε βομβαρδισμό ο Φώτης Παππάς με τη βοήθεια του προσωπικού του επουλώνει τις πληγές κι έτσι ο μύλος συνεχίζει αδιάκοπα τη λειτουργία του. Οι περιπέτειες του όμως δεν έχουν τελειώσει. Ακολουθεί η κατάληψη

Ο συνεχιστής του έργου Άγγελος Παππάς

του από τους Γερμανούς και μετά την αποχώρησή τους ο μύλος επιτάσσεται από τους αντάρτες του Ε.Λ.Α.Σ. Για άλλη μια φορά ο μύλος κινδυνεύει με ολοσχερή καταστροφή, αφού οι αντάρτες κατά την αποχώρησή τους είναι έτοιμοι να τον ανατινάξουν. Την ύστατη κυριολεκτικά στιγμή αποφεύγεται η ανατίναξη του μύλου με την σωτήρια παρέμβαση των ιδιων των εργατών του.

Από μια παραδενιά της μοίρας, στην ίδια δοκιμασία με την επιχείρησή του έμελλε να υποβληθεί κι ο ίδιος ο Φώτης Παππάς. Συλλαμβάνεται από τους αντάρτες και οδηγείται στα βουνά, για εκτέλεση. Κι ενώ ο θάνατός του θεωρείται βέβαιος, κάποιοι Θεσσαλοί αντάρτες που γνώριζαν τις πολλαπλές αγαθοεργίες του καταφέρουν να τον κρύψουν και να τον γλυτωσούν. Μετά την κατάπαυση των εχθροπραξιών ο Φώτης Παππάς επιστρέφει στο μύλο του. Ύστερα από τις καταστροφές και τις λεηλασίες τόσων χρόνων ο μύλος εξακολουθεί να ορθώνεται επιβλητικός στην πόλη της Λάρισας, είναι όμως βαριά τραυματισμένος. Ο Φώτης Παππάς ξαναστήνει απ' την αρχή τη λειτουργία του και, με την προσθήκη νέων μηχανημάτων, η ημερήσια δυναμικότητα άλεσης ανεβαίνει στους 60 τόνους. Οι περιπέτειες του μύλου ήταν ένας κακός εφιάλτης, που είχε πια περάσει...

ΜΕΡΕΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Στην αυγή του δευτέρου μισού του 20ου αιώνα, το 1950, νέο δυναμικό αίμα εισέρχεται στην επιχείρηση. Είναι ο **Άγγελος Παππάς**, γιος του Φώτη. Η επιχείρηση αλλάζει και πάλι νομικό καθεστώς, μετατρέπεται σε Ομόρρυθμη Εταιρία με την επωνυμία "Κυλινδρόμυλος Φ. Παππά και Υιού". Νέος, δραστήριος και με πανεπιστημιακή μόρφωση ο Άγγελος, τίθεται από την αρχή στο πλευρό των παραγωγών σίτου και τους παρέχει τη δυνατότητα να διαθέτουν τα πλεονάσματα σιταριού στο Μύλο, σε αντίθεση με την αλλοπρόσαλλη πολιτική της εποχής, που στρεφόταν κατά της σιταρικείας. Ο μύλος ήδη απασχολεί περίπου 80 άτομα, αλέθει 80-90 τόνους σίτου την ημέρα σε τρεις βάρδιες και έχει αποθηκευτικούς χώρους 4000 τόνων.

Το 1958 είναι μια σημαντική χρονιά, στον κλάδο της αλευροβιομηχανίας, με την ανακάλυψη και εφαρμογή του συστήματος **"Κοντισιονέρ"**. Ήταν μια μέθοδος θερμικής

Ο Φώτης, ο Μιχάλης Παππάς και οι εργάτες σε γιορτή το 1910.

επεξεργασίας του σίτου πριν από την άλεση που είχε σαν αποτέλεσμα να παράγονται άλευρα αρίστης ποιότητας, που φούσκωναν το ψωμί και δημιουργούσαν καλύτερη απόδοση στον αρτοποιό. Επίσης ανάλογα με τον χρόνο και τους βαθμούς ψησίματος παράγονταν διάφορες ποιότητες και ποικιλίες αλεύρων. Αμέσως καλείται ο γερμανικός οίκος BÜHLER ο οποίος εγκαθιστά το σύστημα θερμικής επεξεργασίας του σίτου (**Konditioner**) σε τετραώροφη προσθήκη μπροστά από το υπάρχον κτίριο. Ταυτόχρονα προστίθενται και νέα μηχανήματα του Αγγλικού οίκου SIMON και το εργοστάσιο ηλεκτροδοτείται. Για ένα εξάμηνο μετά το πέρας της νέας εγκατάστασης παραμένει στο εργοστάσιο εξειδικευμένος Γερμανός τεχνικός του οίκου BÜHLER για να εκπαιδεύσει το προσωπικό στα νέα συστήματα. Δίπλα του μαθητεύει ο τότε Αρχιμυλωνάς Γιώργος Χατζηγάνης, που

Ο Μύλος του Παππά

συνταξιοδοτήθηκε το 1982 και μαζί καταφέρνουν να επιτύχουν παραγωγή αλεύρων εξαιρετικής ποιότητας για το ψωμί όπως επίσης για την ζαχαροπλαστική και την μπισκοτοποιΐα. Για πολλά χρόνια από τότε ο μύλος εφοδιάζει με άλευρα αρίστης ποιότητας τον Ελληνικό Στρατό και τροφοδοτεί πολλά εργοστάσια μπισκοτοποιΐας της εποχής. Ένας από τους μεγαλύτερους πελάτες ήταν και παρέμεινε μέχρι το κλείσιμο του μύλου η ιστορική Ελληνική βιομηχανία παρασκευής μπισκότων Ε. I. Παπαδοπούλου. Το 1963 είναι χρονιά πένθους για το Μύλο. Αποβιώνει ο Φώτης Παππάς σε ηλικία 80 ετών. Για την πόλη της Λάρισας ο Φώτης Παππάς υπήρξε πολύ σημαντική προσωπικότητα, αφού πέραν του μύλου, ήταν συνιδρυτής του μεγάλου και σπουδαίου για την πόλη οργανισμού ΟΥΗΛ (Οργανισμός Υδρεύσεως και Ηλεκτρισμού Λαρίσης), παρέχοντας με την προσωπική του περιουσία την εγγύηση που ήταν απαραίτητη στο Δήμο για να εξαγοράσει από την Γαλλική εταιρία "OMNIUM" το προνόμιο παροχής ρεύματος και ύδατος στην πόλη. Ήταν επίσης ιδρυτής της Νυκτερινής Εμπορικής Σχολής, Πρώτος κα-θιέρωσε από το 1930 την παροχή δώρου Χριστουγέννων και Πάσχα στο προσωπικό του χωρίς να έχει καμία τέτοια υποχρέωση την εποχή εκείνη και καθιερώνει συχνές ομαδικές εκδρομές του προσωπικού. Προσφέρει αθόρυβα αμέτρητες δωρεές σε ιδρύματα, ναούς, σωματεία και άτομα που έχουν ανάγκη. Η πόλη, αναγνωρίζοντας την κοινωνική του προσφορά, τον τίμησε επανειλημμένα με αξιώματα όπως του Προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου και του Προέδρου του Εμπορικού Συλλόγου.

Το 1967, η εταιρία μετατρέπεται από τον γιο του Φώτη και συνεχιστή της επιχείρησης Άγγελο Παππά σε Ανώνυμη Εταιρία. Ο μύλος απασχολεί ήδη 55 άτομα, έχει ισχύ 495 HP και αλέθει 100 τόνους σίτου ημερησίως, διαθέτοντας το 40% των αλεύρων στη Θεσσαλία και το 60% στην υπόλοιπη Ελλάδα. Ο ετήσιος τζίρος της εταιρίας φθάνει τα 60 και πλέον εκατομμύρια δραχμές.

Το 1974 είναι η χρονιά εισόδου της νέας γε-

νιάς στην επιχείρηση. Ο Φώτης Παππάς, γιος του Άγγελου και εγγονός του Φώτη, εισέρχεται στην εταιρία μετά το πέρας των οικονομικών του σπουδών. Είναι η εποχή που έχουν αρχίσει τα προβλήματα για τον κλάδο της αλευροβιομηχανίας με τις κρατικές παρεμβάσεις, που διαμορφώνουν πολύ χαμηλή τιμή στην διατίμηση των αλεύρων. Ο ίδιος ο μύλος εξάλλου εμφανίζει τα προβλήματα της ηλικίας του, αφού πολλά από τα μηχανήματά του λειτουργούν ήδη από το 1924, με αποτέλεσμα την συνεχή πτώση της αποδοτικότητας του εργοστασίου. Ο θόρυβος, η ρύπανση, η δυσκολία πρόσβασης των μέσων μεταφοράς πρώτων υλών και προϊόντων από και προς το εργοστάσιο, που βρίσκεται πλέον σχεδόν στο κέντρο της πόλεως, αποτελούν αξεπέραστα εμπόδια. Σκέψεις εκσυγχρονισμού του παλαιού εργοστασίου απορρίπτονται αμέσως λόγω της θέσης της μονάδας στο κέντρο της πόλης. Η δημιουργία νέου σύγχρονου εργοστασίου εκτός πόλεως, είναι πλέον επιτακτική. Αποφασίζεται η πώληση έκτασης 5 στρεμμάτων του οικοπέδου του εργοστασίου στα Κ.Τ.Ε.Λ. του Νομού Λάρισας και με τα εισπραχθέντα χρήματα αγοράζονται 10 στρέμματα δίπλα στην εθνική οδό Λαρίσης - Αθηνών, λίγο μετά την έξοδο από την πόλη.

Το 1980 ο πλέον εξειδικευμένος διεθνώς στην κατασκευή αλευρόμυλων Γερμανο-ελβετικός οίκος BÜHLER-MIAG εκπονεί και παραδίδει σχέδια νέου υπερσύγχρονου και πλήρως αυτοματοποιημένου εργοστασίου, δυναμικότητος 120 τόνων ημερησίως. Η σχεδιαζόμενη επένδυση είναι της τάξεως των 150.000.000 δραχμών. Έχοντας εξασφαλίσει

Το Δεκέμβριο του 1983 η ιστορική πορεία του Μύλου του Παππά φθάνει στο τέλος της.

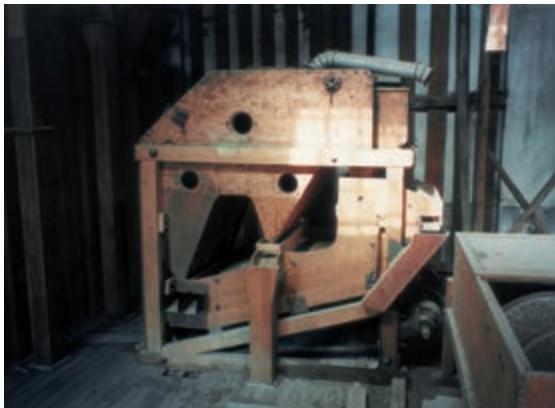
η επιχείρηση το 40% των απαιτούμενων κεφαλαίων από ίδια κεφάλαια, εξασφαλίζει το υπόλοιπο 60% από τραπεζικό δανεισμό και μένει να ληφθεί η τελική απόφαση έναρξης κατασκευής του νέου μύλου.

Τότε συμβαίνουν δυο γεγονότα καθοριστικά για το μέλλον της ιστορικής βιομηχανίας. Το πρώτο είναι η δημιουργία βιομηχανικής ζώνης στο Νορμ Λαρίσης σε θέση τελείως αντίθετη από την τοποθεσία του ήδη αγορασθέντος οικοπέδου. Το δεύτερο γεγονός είναι η κυβερνητική πολιτική της εποχής, που καθορίζει τιμή πώλησης του διατιμημένου αλεύρου στις 21 δραχμές το κιλό, τη στιγμή που το κόστος παραγωγής ανέρχεται, σύμφωνα με μελέτες των δυο υπαρχόντων Συνδέσμων Αλευροβιομηχάνων στις 27.10 δραχμές το κιλό. Εκτιμάται ότι οι ζημιές των αλευροβιομηχανιών κατά την περίοδο Ιουνίου '82-Μαΐου '83 ξεπερασαν τα 2.5 δισεκατομμύρια δραχμών. Το πρόβλημα επιβίωσης πολλών αλευρομύλων είναι ορατό και ο κίνδυνος να μετατραπεί αυτή η οικογενειακή επιχείρηση σε προβληματική είναι εμφανής. Η κατάσταση επιδεινώνεται στις αρχές του 1983, όταν το Υπουργείο Εμπορίου καταργεί την από πολλών ετών υφισταμένη επιδότηση του επιτοκίου τραπεζικού δανεισμού για προαγορά σιτηρών από τους

παραγωγούς. Παρά τα επανειλημμένα διαβήματα των Συνδέσμων των Αλευροβιομηχάνων οι αρμόδιοι υπουργοί Εθνικής Οικονομίας και Εμπορίου, δεν δίνουν λύσεις στα αιτήματά τους. Πριν λοιπόν η επιχείρηση υποστεί ανεπανόρθωτες ζημιές, αποφασίζεται η αναστολή όχι μόνο της σχεδιαζόμενης επένδυσης αλλά και η αναστολή της λειτουργίας του εργοστασίου, μετά την άλεση και των τελευταίων αποθεμάτων σιτηρών.

Το Δεκέμβριο του 1983 η ιστορική πορεία του Μύλου του Παππά φθάνει στο τέλος της. Το εργοστάσιο που συνέδεσε άρρηκτα το όνομά του με την πόλη της Λάρισας και με τόσες γενιές αγροτών και εργαζομένων, κλείνει αξιοπρεπέστατα, αποζημιώνοντας εις το ακέραιο τους πάντες και χωρίς καμία απολύτως οφειλή σε Τράπεζες ή στο Δημόσιο. Το 1988 μέρος της οικοπεδικής έκτασης 10.294 τ.μ., που περιλαμβάνει και τις κτιριακές εγκαταστάσεις, πωλείται στο Δήμο Λάρισας σε τιμή κατώτερη από την πραγματική του αξία. Επί πλέον η οικογένεια Παππά δωρίζει στον Δήμο Λάρισας οικοπεδική έκταση 6 περίπου στρεμμάτων αξίας περίπου 82.000.000 δραχμών, ως προσφορά στον τόπο αλλά και στην μνήμη των προγόνων της και στην ιστορία του εργοστασίου. Η μονα-

Ο Μύλος του Παππά

Η "κοσκίνα" είναι ξύλινο μηχάνημα, κατασκευής του 1926, που χρησιμεύει στο αρχικό κοσκίνισμα του σιταριού, για να αφαιρεθούν άχυρα, φύλλα, πετραδάκια και άλλα άχρηστα υλικά.

Το μηχάνημα αυτό αποτελεί μια έξυπνη λύση, που έγινε η αιτία να πάρει την ονομασία ΕΥΡΗΚΑ, για τον πλήρη καθαρισμό των σπόρων του σιταριού προτού πάει για την άλεση.

δική παράκληση είναι, η δωρηθείσα έκταση να μην πωληθεί, ανταλλαγεί ή παραχωρηθεί, αλλά να παραμείνει στον Δήμο της Λάρισας και να αξιοποιηθεί επ' αφελεία των κατοίκων της. Η αυλαία στην υπεραιωνόβια ιστορία του Μύλου του Παππά πέφτει οριστικά το 1989 με την διάλυση της Ανώνυμης Εταιρείας και την μετακίνηση των απογόνων της οικογένειας Φώτη και Αλέξανδρου Παππά στην Αθήνα.

ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 19ου ΣΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

Πολλές φορές τα τελευταία χρόνια διασχίσαμε την πόλη της Λάρισας προς διάφορες κατευθύνσεις. Αρκετά συχνά ο δρόμος μάς έφερε στην περιοχή του φρουρίου και του σταθμού λεωφορείων του ΚΤΕΛ, στις οδούς Γεωργιάδου και Διονύσου, ακριβώς έξω από τον Μύλο του Παππά. Ο ψηλός μαντρότοιχος αλλά κυρίως η έλλειψη πληροφόρησης για το ιστορικό κτίριο είχαν πάντα ως αποτέλεσμα την αδιάφορη διέλευσή μας απ' αυτό το σημείο της πόλης.

Όταν για πρώτη φορά, με τη συνοδεία του Λαρισαίου φίλου μας Μάκη Μπαμπαλή διαβήκαμε την πύλη της περίφραξης και βρεθήκαμε στο εσωτερικό του χώρου, η παρουσία του παρελθόντος ήταν πολύ έντονη γύρω μας. Εξίσου έντονη ήταν μια συνολική αίσθηση

πολιτισμού και κουλτούρας, που απέ-πνεαν οι βιοθητικές κτιριακές εγκαταστάσεις του Μύλου. Οι εγκαταστάσεις αυτές μαζί με το κεντρικό κτιριακό συγκρότημα χαρακτηρίστηκαν ως "διατηρητέο μνημείο" από το Υπουργείο Πολιτισμού και στη συνέχεια αναστηλώθηκαν και συντηρήθηκαν από το Δήμο Λάρισας. Γύρω από το κεντρικό ογκώδες κτίριο του Μύλου στεγάζονται στα βιοθητικά κτίρια πολλαπλές πολιτιστικές δραστηριότητες, όπως Μικρό Θέατρο χωρητικότητας 150 ατόμων, Εργαστήρια Εικαστικών Τεχνών, Σχολή Χορού με αίθουσα 150 ατόμων για τις παραστάσεις της Σχολής χορού, αίθουσες και γραφεία της Φιλαρμονικής του Δήμου Λάρισας, Μπουάτ με την επωνυμία "Μύλος 1927" και Κουκλοθέατρο. Είναι ένα διαρκές εργαστήριο πολιτισμού στο κέντρο της Λάρισας και ο ψηλός μαντρότοιχος που το περιβάλλει, είναι σαν να το προστατεύει από την εισβολή της καθημερινότητας, τους ρυθμούς της σύγχρονης ζωής.

Ανάμεσα σ' όλες τις βιοθητικές εγκαταστάσεις του Μύλου, εκείνο που εντυπωσιάζει με τον όγκο και τα μεγέθη του, είναι το κεντρικό πενταώροφο κτίριο, που βρίσκεται στο μέσον του οικοπέδου. Μέχρι πρόσφατα, το εσωτερικό του επιβλητικού αυτού κτιρίου παρέμενε για μας άγνωστο και μυστηριώδες. Δεν ήταν μόνον η πινακίδα **"Απαγορεύεται η**

Τα οριζόντια κόσκινα, (ή αλλιώς πλαζίχτια, από τη γερμανική ονομασία PLANSICHTER!) αποτέλεσαν καινοτομία στο διαχωρισμό των αλεύρων και εκτόπισαν ολοκληρωτικά τα παλαιότερα περιστροφικά κόσκινα (μπουράτα).

Όλα τα άλευρα από τα κόσκινα καταλήγουν στο τμήμα ομογενοποίησης (χαρμανιέρα). Εδώ φαίνεται το επάνω τμήμα της με τα συστήματα κάθετης και οριζόντιας μεταφοράς αλεύρων.

"**είσοδος**" που μας σταματούσε. Ήταν και το αδιαπέραστο σκοτάδι που επικρατούσε στα άδυτα του Μύλου και αποθάρρυνε κάθε διάθεση διείσδυσης.

-Κάνατε πολύ καλά, που δεν επικειρήσατε να μπείτε μόνοι σας στο εσωτερικό, μας λέει ο αρχιτέκτονας **Δημήτρης Λαγός**, μετά το κλείσιμο της επικείρησης και τις καταστροφές και λεηλασίες που μεσολάβησαν, η κίνηση ανάμεσα στις εγκαταστάσεις του Μύλου είναι προβληματική και σε πολλά σημεία επικίνδυνη. Αν όμως ακολουθήσετε πιστά τις οδηγίες και τα βήματά μου, δεν έχετε τίποτε να φοβηθείτε.

Ανάβει έναν ισχυρό φακό ο Δημήτρης και διεισδύει πρώτος. Πολύ δύσκολα διαπερνά η φωτεινή δέσμη τα σκοτάδια. Μετά το άπλετο φως της μέρας τα μάτια μας αδυνατούν να προσαρμοσθούν αυτόματα στις νέες φωτιστικές συνθήκες.

Τα πρώτα βήματα είναι μικρά, διστακτικά, τα χέρια μας αναζητούν σημεία στήριξης σε δοκάρια, υγρούς τοίχους, μηχανολογικές εγκαταστάσεις. Στρώματα αλλεπάλληλα σκόνης έχουν επικαλύψει κάθε επιφάνεια του Μύλου. Σε κάθε μας βήμα η σκόνη αυτή ταράζεται για λίγο, μετατοπίζεται κι ύστερα πάλι σπεύδει να καλύψει το κενό. Πολλά σανίδια λείπουν απ' τα ξύλινα πατώματα, δημιουργούν παγίδες επικίνδυνες, βαδίζουμε ανάμεσά τους με μεγάλη προσοχή. Με την ίδια προσοχή

ανεβαίνουμε τις ξύλινες σκάλες, που μας οδηγούν στους υψηλότερους ορόφους. Περνάντας από τα μάτια μας αναβατόρια, κοχλίες, άξονες, τροχαλίες με ιμάντες, κυλινδρομηχανές, ζυγιστικά, φίλτρα, σιλό, μηχανήματα βαριά και ογκώδη, που κάποτε άλεθαν το σιτάρι της Θεσσαλικής πεδιάδας. Στέκεται μπροστά στο καθένα ο Δημήτρης και μας αναλύει το ρόλο και τη λειτουργία του, σαν να προσπαθεί να μας γυρίσει στο παρελθόν, να μας κάνει να αισθανθούμε τη δόνηση των μηχανών, το δυνατό τους θόρυβο, τη σκόνη από το άλεσμα του σίτου, τις φωνές και τις κινήσεις των ανθρώπων.

Πάνω από 10 χρόνια τώρα ασχολείται ο Δημήτρης Λαγός με το Μύλο του Παπά, με τη βοήθεια των συνεργατών του αρχιτεκτόνων Κώστα Οικονόμου, Χρήστου Γρουσόπουλου, Γιώργου Παπαντωνίου. Ήδη από το 1989 έχει πραγματοποιηθεί η αποτύπωση του κτιρίου και ο έλεγχος της στατικής του επάρκειας, ενώ από το 1996 έχει ολοκληρωθεί η μελέτη ανάπλασης και ανάδειξης του Μύλου ως κέντρου πολιτισμού. Είναι ένα μεγαλεπίβολο σχέδιο, μια αληθινή πρόκληση για τους μελετητές, που μέσα από τις προτεινόμενες λύσεις επιδιώκουν ένα τριπλό στόχο: την αναβίωση της ανάμνησης της αρχικής βιομηχανικής δομής και χρήσης του κεντρικού κτιρίου, την ένταξη νέων, καινοτόμων οικονομικών λει-

Ο Μύλος του Παππά

τουργιών στο ιστορικό και εγκαταλειμένο κτίριο, την σύνδεση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων που είναι εγκατεστημένες στα περιφερειακά κτίρια, με τις νέες χρήσεις του κεντρικού κτιρίου, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα **Πολιτιστικό Πολυκέντρο**.

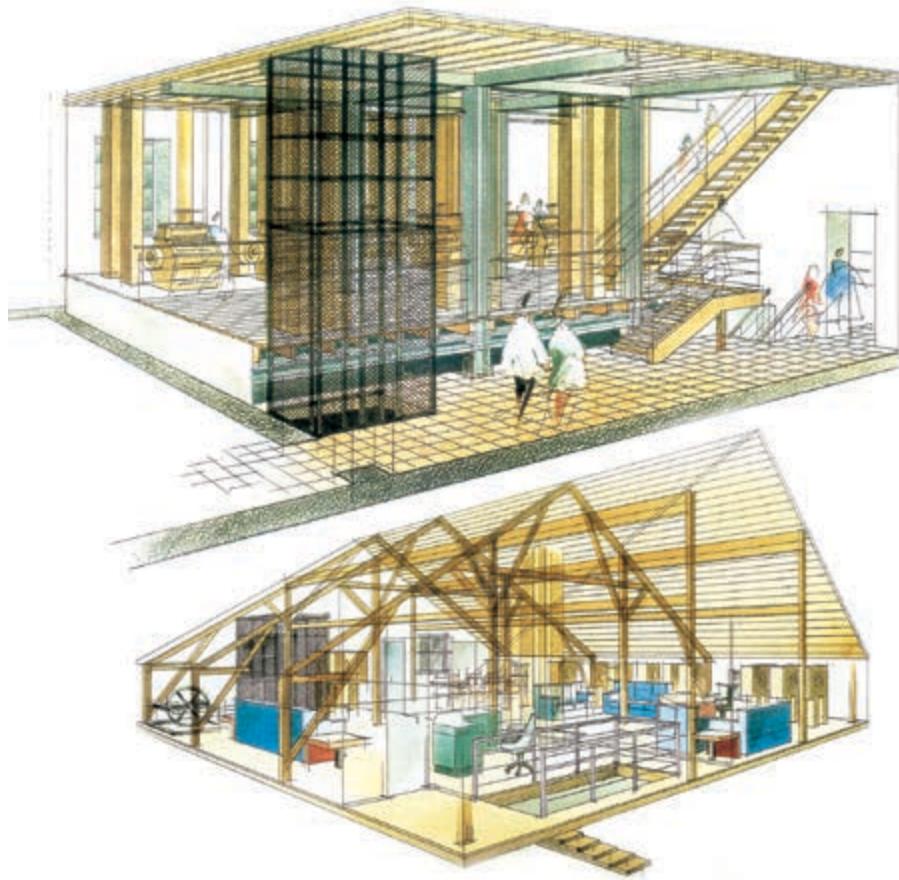
Η επίτευξη των παραπάνω στόχων θα σηματοδοτήσει την αναζωογόνηση του μοναδικού αυτού κτιριακού συγκροτήματος, που είναι χαρακτηριστικό δείγμα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με χρήσεις και χώρους ανοιχτούς στους πολίτες της Λάρισας, που θα λειτουργούν ως κίνητρο προσέλευσης στο Μύλο. Έτσι ο κόσμος θα επισκέπτεται όλους τους χώρους του Μύλου για να καθίσει, να διαβάσει, να συζητήσει, να ακούσει μουσική, να δει εκθέσεις, να αγοράσει βιβλία και δώρα, να δοκιμάσει παραδοσιακές γεύσεις αλλά και καφέ ή ποτό στους χώρους ψυχαγωγίας. Οι γονείς θα έχουν τη δυνατότητα να βλέπουν τα παιδιά τους να χορεύουν τους χορούς που έμαθαν μέσα στο Μύλο και επιπλέον θα μπορούν να διδάσκονται ζωγραφική, γλυπτική και άλλες εικαστικές τέχνες, εκθέτοντας παράλληλα τα έργα τους στους εκθεσιακούς χώρους του συγκροτήματος. Οι νεοί θα έχουν ακόμη την ευκαιρία να μάθουν την ιστορία της πόλης τους, τους τρόπους άλεσης του σιταριού, θα διευρύνουν τις δυνατότητες επικοινωνίας τους με τους νέους της Ευρώπης. Τέλος ο Δήμαρχος θα μπορεί να δέχεται επίσημες αντιπροσωπείες και ο Δήμος να διοργανώνει συνέδρια και άλλες επίσημες εκδηλώσεις. Όλα αυτά, μέσα στην παλαιά ατμόσφαιρα του κτιρίου, με τις ζύλινες κατασκευές, τους πέτρινους τοίχους και τα μηχανήματα, δίχως ο Μύλος να απολέσει τίποτε από την πορεία του μέσα στο χρόνο.

Με τη συντήρηση και την αναστήλωση θα διατηρηθούν κτίσματα και μηχανήματα, ώστε να μείνουν και να γίνουν μάρτυρες μιας εποχής που χάθηκε οριστικά.

Η νέα πρόταση λειτουργίας του Μύλου έγινε από την επιστημονική ομάδα με τέτοιο τρόπο, ώστε να διατάξει τις νέες χρήσεις, χωρίς να θιγεί η παλαιά λειτουργία του κτιρίου. Έτσι το σύνολο του κτιρίου μετατρέπεται σε **Μουσείο Μύλου Παππά**. Μετά από μελέτη τεκμηρίωσης και αποκατάστασης του ιστορικού μηχανολογικού εξοπλισμού του Μύλου από τον εξειδικευμένο Μηχανολόγο Μηχανικό **Κ. Αθανάσιο Χατζηγώγα** θα γίνει ανάδειξη και αποκατάσταση κατά το δυνατόν των γραμμών παραγωγής, όπως εγκαταστάθηκαν και διασώζονται από το 1927-28.

Αν και μετά τη διακοπή της λειτουργίας του μύλου ένα τμήμα του νεότερου εξοπλισμού είχε πουληθεί, εν τούτοις ο εξοπλισμός που παραμένει είναι ιστορικά και μουσειακά αξιόλογος και χρήσιμος και μπορεί να συμπληρωθεί με αγορά κάποιων νέων μηχανημάτων, όπως κυλινδρομηχανές, σιμιγδαλομηχανές κα. Παράλληλα, σε χώρο που θα επιλεγεί, μπορούν να εκτεθούν τα σχέδια του Μύλου, μαζί με τη μακέτα του. Θα φαίνεται έτσι ο τρόπος λειτουργίας και η όλη διαδικασία παραγωγής των αλεύρων, παλιές φωτογραφίες, σχέδια, έγγραφα, παλαιά εργαλεία και μηχανήματα διαφορετικών φάσεων λειτουργίας του εργοστασίου, που έχουν διασωθεί. Επίσης θα εκτεθεί υλικό σχετικό με τους παλαιούς ιδιοκτήτες και τους εργαζομένους του εργοστασίου.

Η ανάπλαση του Μύλου του Παππά είναι ένα μεγαλόπνιο έργο με προϋπολογισμό περίπου 2 δις δραχμών που πρόκειται να δημοπρατηθεί εντός του 2001 και όταν ολοκληρωθεί θα περιλαμβάνει Μουσείο Ιστορίας της πόλης της Λάρισας, Κέντρο Νεότητας, Αίθουσα μικρών συνεδρίων, Χώρους Διοικήσεως - Γραφεία Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Λάρισας, Γραφείο Εθιμοτυπίας Δημάρχου, Εμπορικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας και Ψυχαγωγία. Εκτός από τις ποικίλες επεμβάσεις στα κτίρια και στις εγκαταστάσεις θα πραγματοποιηθούν εκτεταμένες δενδροφυτεύσεις στους υπαίθριους χώρους με δένδρα ψηλού και πυκνού φυλλώματος, ώστε να αποτελέσουν οπτικό και ηχητικό φραγμό ανάμεσα στο Μύλο και στο περιβάλλον της πόλης. Έτσι ο συνολικός χώρος του Μύλου

Αποψη Εκθεσιακού Χώρου Κεντρικής Αίθουσας Ισογείου (Τμήμα αλεστηρίου - αιθουσα κυλινδρόμηχανών)
Αποψη Γραφείου Δημάρχου (4ος όροφος) κάτω σχέδιο.

του Παππά θα μετατραπεί σε μια "πράσινη νησίδα πολιτισμού", μέσα στο τσιμεντόπληκτο και θορυβώδες κέντρο της Θεσσαλικής πόλης.

Παράξενη εξέλιξη στ' αλήθεια! Μόλις μερικές δεκαετίες πριν ο Μύλος του Παππά ρύπαινε το κέντρο της πόλης με τη λειτουργία του. Σήμερα έχει ανάγκη προστασίας και απομόνωσης απ' τη σκόνη και το θόρυβο της πόλης...

Οι παλιές ξύλινες σκάλες μάς αποχαιρετούν με τους γνώριμους τριγμούς τους, καθώς τα βήματά μας κατηφορίζουν στο ισόγειο. Μετά

την πολύωρη περιπλάνησή μας στο παρελθόν και στο μισοσκόταδο ο χώρος μάς φαίνεται οικείος, ο φακός του Δημήτρη του Λαγού δεν μας είναι απαραίτητος...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

"Ο ΑΡΤΟΣ ΗΜΩΝ" ΑΠΟ ΤΟ ΣΙΤΑΡΙ

ΣΤΟ ΨΩΜΙ, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Γ' τριήμερο εργασίας 1992,

Β. Καλογιάννη : Η ΧΡΥΣΗ ΒΙΒΛΟΣ του Δήμου Λαρίσης, 1963

ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ - Έκτακτος έκδοσις Πεντηκονταετηρίδος, ΑΘΗΝΑ 1965
Λένα Γουργιώτη - Γιώργος Ν. Μητροφάνης:

ΘΕΣΣΑΛΙΑ, ΣΙΤΑΡΙ, αλεύρι, ψωμί,

παράδοση και εκσυγχρονισμός.

Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας,
Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ, 1999.